

A SZÉPSZAVÚ EMBER

A lexikoncikkek szerzői Jánosi Zoltán neve elé – tudósi tevékenysége kiemelésére – általában odaírják a „prof.” és a „dr.” jelzéseket. Megértjük őket, szakmájuk precizitása így írja elő. Ugyanakkor egy átlagos, ám valós médiafogyasztó, aki többnyire csak rádióban hallotta őt a kultúráról beszélni, „szép szavú emberként” emlegeti. Egyetértek vele. Legyen inkább ez a szókapcsolat Jánosi Zoltán állandó jelzője – a Szép Szó József Attila-i értelmében is. Mert miért ne lehetne a költészetet faggató irodalomtudós nyelve a költőéhez hasonlóan választékos és felemelő? Aki Nagy Lászlót olvasva viszonylag korán szembesült a költészet szép szavakra indító élményével, annak e költészet archaikus mélyrétegeit fejtegető szakmai nyelve is csak ízlelgetni valóan szép és lélektől lélekig ható lehet. Tudjuk, nincs ebben részéről semmilyen szándékoltás, mert a szavak és a jelzők megválasztását a költészet megértésének és megszerettetésének természetes igénye igazgatja, s mint az olvasói visszajelzések alapján tapasztaljuk, – jelentős sikerrel.

Jánosi Zoltán húsz könyve közül az Antigoné gyűrűi-t tartjuk az egyik legfontosabb, legsúlyosabb alkotásának, hiszen Gálfalvi György barátunk mondása szerint – akár be is szakadhatna alatta az asztal. A könyvcím lázadó, igazságkereső görög királylánya a Kölcseytől korunkig ívelő magyar irodalom azon szereplőit gyűjti maga köré, akik kézjeleiket – az ő lázadó lényével azonosulva – a zsarnok Kreón árnyékára helyezték el. Tudatában voltak vagy sem, de ezzel viselői lettek Antigoné jelképes gyűrűinek. Irodalmunk utóbb fél évszázados múltját faggatva is azt látjuk, hogy az avantgárd és a különböző posztmodern iskolák kivételével – az újabb kori magyar irodalom többnyire tragikus történelmünk következményeivel bajlódó közösségeinkről, a nemzetet politikai, gazdasági, demográfiai és kulturális csapdákba terelő Trianonról szól. Akkor is, ha nevét ki nem mondja, ha a mű látszólag kerüli a politikát. A valóság azonban azt mutatja, hogy Trianon légköre teljes életterünket lefedi, napjainkat nyomasztja, jövőképünket nyomorítja. Merre tartson hát irodalmunk fősodra, ha nem a kiútkeresés irányába?

S míg tekintetünk a jövőt fürkészi, nem feledkezhetünk meg politikai küzdelmeink méltatlan halált halt áldozatainak elhantolásáról sem. Antigonéhoz társulva Nagy Gáspár is ezt köti lelkünkre, ám a következő, kihagyhatatlan lépésben már a gyilkosok néven nevezését sürgeti. Éppen ezért – a történelmi szituáció újraértelmezése és Kreón portréjának pontosítása, azonosítása végett – tartotta fontosnak 1986-ban Ratkó József Szophoklész drámájának – a magyar olvasó számára való – újbóli lefordítását. „Mind a kádári kultúrpolitika – mondja Jánosi Zoltán – mind az ezt követő és felváltó posztmodern hegemoniában fogant irodalom felfogás – idegenkedve és alábecsülve szemlélte és szemléli az utóbbi ma is (Ratkó) életművét. Ami viszont a két alkotót (Szophoklész és Ratkót) két és félezer év egymástól messze zúgó távolából is összekötötte, a hatalom és az ember viszonyának értelmezése az adott két történelmi időben.”

Ezt a kérdést akár öröknek is tekinthetjük, mert amíg magyar író hajlandó lesz közösségi ügyekben megszólalni, nem veszítheti el időszerűségét. E gondolat erősítésére mutatja fel Jánosi Zoltán a fiatalabb nemzedéket képviselő Szentmártoni János példáját, akinek szerinte

„Írószövetségi vezetői szerepeiben és műveiben is lépten-nyomon összeér a társadalmi állapot, a nemzeti fejlődés kérdése, a politika és az irodalom.” Ez a kijelentés akár felérhet egy optimista helyzetjelentéssel, ugyanakkor Szentmártoninak ma már elkomorul a tekintete, ha az őt követő írói nemzedékről beszél. „Nem látom azt a nemzedéket – írja – amely ezt az utat járná, ezt az örökséget vinné tovább mindnyájunk érdekében – csupán sokszor egymástól elszigetelt alkotók vagy csoportok egyéni küzdelmeit vélem felfedezni. S nemrég itt hagyott minket egyik utolsó bástyánk is, Görömbei András.”

Nekem rokonszenves Szentmártoni János komor tekintete, de koromnál fogva, ha nem is élesebb, de türelmesebb vizsgálódásra vállalkozva én látom, mert mindenképpen látni akarom a szívünk szerint való folytatás kezdeményeit. Látom az Előretolt Helyőrség tevékenységében, de látni vélem egy lelkemhez közelebbi tájon, a kárpátaljai Kovács Vilmos Irodalmi Társaság törekvéseiben is. S van egy valóban jó hírem fiatal kollégám számára. Görömbei András elvesztésével valóban árvábbak lettünk, de az ő páratlan öröksége nem maradt gazdátlan. Szerepét nagyszerű szellemi adottságokkal, igen széles látókörrrel áldottan, Andor eredeti elképzeléseihez hasonlóan és méltóan – Jánosi Zoltán viszi tovább.

Vári Fábián László

2022. 11. 28.